

Rodina z pohledu pomáhající profese Vývojová a měnící se hodnotová východiska

Vstupní teze :

A. Rodina a stát

Vývoj vztahu rodiny a státní moci
Rodina a škola
Kontrola vztahové rodiny státem.

B. Autonomie soudobé rodiny

nezávislost na původní rodině a na příbuzenstvu.

C. Autonomie jedince v rodině a důsledky pro měnící se tvář rodiny.

Měnící se role muže a ženy.

Literatura :

De Singly, F.: *Sociologie současné rodiny*. Praha, Portál 1999
Sobotková, I.: *Psychologie rodiny*. Praha, Portál 2001
Matoušek, O., Kodymová, P., Kolářková, J.: *Sociální práce v praxi*. Praha, Portál 2005.
Národní zpráva o rodině (2004) MPSV, ČR, Praha
NÁRODNÍ KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY – MPSV 2005

Rodina jako podpůrná instituce

Rodina je unikátní a nenahraditelnou institucí proto, že optimálně spojuje osobní zaujetí dospělých na prospěchu partnerů i dětí s univerzálním zájmem společnosti na stabilizovaném soužití mužů a žen i na socializaci "řádných občanů". Dítě nemůže získat základní pocit jistoty bez jistoty v blízkých lidech. Dítě si nemůže osvojit žádoucí dovednosti, postoje a hodnotovou orientaci, aniž by nebylo vystaveno trvalému působení angažovaných dospělých pečovateli. Je velmi obtížné, aby se děvče stalo ženou, nemá-li denně na očích dospělou ženu, a totéž platí pro chlapce. I pro dospělé je rodina těžko postradatelnou institucí. Mít stálého partnera a mít děti jsou hodnoty ceněné všemi společnostmi.

Klíčové koncepty soudobých teorií rodiny

Na počátku novodobého systematického zájmu o rodinu stojí **Freudova psychoanalýza**, která zdůrazňovala formativní vliv rodiny na dítě v prvních letech života. Freud sám se zabýval zejména erotickou vazbou mezi dítětem a rodičem opačného pohlaví. **Adler** se soustřeďoval na vztahy sourozenecké.

Sociální práce vznikající jako samostatný obor zhruba ve stejné době, kdy působili průkopníci psychoanalýzy, se věnovala primárně chudým rodinám. V popředí zájmu sociální práce byly příjmy rodin, hospodaření s nimi, přítomnost, resp. nepřítomnost abnormit u dospělých i u dětí. Sociální pracovníci byli první pomáhající profesionálové, resp. dobrovolníci, kteří navštěvovali rodiny v jejich přirozeném prostředí. I první vzdělávací programy pro sociální pracovníky, otevírané na počátku 20. století, vyučovaly metodiku domácích návštěv. Mimo jiné se při tom doporučoval současný rozhovor s oběma manželi, aby bylo možné získat úplný obraz problémů rodiny.

Další vývoj :

Sociologizující hledisko - vysvětlující dynamiku rodinných procesů ze společenského postavení rodiny - postupně sláblo a zhruba od dvacátých let 20. století je nahrazoval **psychologizující pohled na rodinu**.

V polovině 20. století inspiroval novou vlnu zájmu o rodinu antropolog Bateson svými **studii komunikace** mezi muži a ženami u tichomořských národů. Preferovanou rovinou popisu rodiny bylo v té době interakční chování jejích členů. Tyto nové iniciativy, které byly později shrnovány pod obecný název "**hnutí rodinné terapie**", tak navazovaly na behavioristickou psychologickou tradici. Motivační síly, vědomé i nevědomé, jimiž se zabývali psychoanalytici, rodinná terapie nepokládala, až na výjimky, za podstatný explikační rámec.

První praktickou aplikací rodinné terapie byla psychoterapeutická léčba rodin, ve kterých dospívající dítě trpělo schizofrenií

Kulturní orientace rodiny

Autoři náležející k hnutí rodinné terapie se kulturním zázemím rodiny až do nedávné doby zabývali minimálně. Teprve feministická kritika rodinné terapie, poukazující na

Zpracováno podle :**Práce s rodinou** - Oldřich Matoušek in. Matoušek, O., Kodymová, P., Kolářková, J. (eds), Praha, Portál 2005

nereflektovanou předpojatost konceptu neutrality propagovaného systemickými teoretiky rodiny, odmítla představu o neutrálním postoji pomáhajícího pracovníka, a to nejen v záležitostech konstrukce rodových rolí, ale i pokud jde o etnickou příslušnost a kulturní zázemí klientů.

Rodinné hodnoty

I v rámci stejné kultury se rodiny liší svou hodnotovou orientací.

Transgenerační vazby

Přenášení souboru očekávání z původní, orientační rodiny (v níž člověk jako dítě vyrůstal) do rodiny prokreační (kterou sám založil) je obecný jev.

Struktura rodiny

Rodina má tyto subsystémy: jednotlivce, dyády, např. manželský a rodičovský subsystém (i když jsou tyto role naplňovány stejnými jedinci, je podle strukturální teorie rodiny vypracované Minuchinem žádoucí oba subsystémy odlišovat) a větší skupiny (např. sourozenci).

Interakční vzorce

Rodinné vztahy jsou udržovány v interakcích členů rodiny. V těchto interakcích je možné najít opakující se vzorce neboli stereotypy.

vývojový cyklus rodiny

Rodina prochází vývojovými stadii, která začínají seznamováním partnerů a obvykle končí smrtí jednoho z nich.

Změna

Rodiny by měly odolávat změně - a to i změně, která se zdá z hlediska vnějšího pozorovatele nepochybně prospěšná - dokud nebude jasné, že důsledky změny bude možné bezpečně zvládnout a že terapeut je důvěryhodná osoba.

Hodnocení rodiny

Institucionální kontext

Hodnocení rodiny vždy probíhá v kontextu souboru očekávání. Ten je tvořen očekáváním:

- subjektu, který zřídil příslušnou službu (agenturu) hodnotící rodinu;
- toho, kdo dal podnět k hodnocení rodiny;
- toho, kdo rodinu hodnotí;
- členů rodiny.

Posuzování funkčnosti rodiny

Problémy, kvůli kterým se sociální pracovníci s rodinami setkávají, jsou většinou problémy dětí nebo dospívajících, méně často jsou impulzem k práci s rodinou problémy dospělých.

Posouzení funkčnosti rodiny vyžaduje delší přímý kontakt s rodinou, čas a dovednosti, které se dají získat jen tréninkem. Tyto zdánlivě triviální skutečnosti je třeba připomínat zejména proto, že u nás dosud přežívá praxe poněkud jiná.

Existuje několik základních **ukazatelů funkcí rodiny**, které by profesionál měl umět zhodnotit. Jsou to:

- kulturní a hodnotová orientace rodiny;
- nasycení základních potřeb jednotlivých členů rodiny (jídlo, ošacení, teplo, bezpečí, hygiena, soukromí);
- stav domácnosti z hlediska potřeb členů rodiny;
- funkčnost rodičovského systému (kvalita vztahu k dětem, v dimenzích akceptace, disciplína, angažovanost); ohraničení rodičovského systému vůči dětem;
- hodnocení vývoje dětí (zvláště s ohledem na emocionalitu a sociální vztahy, u školních dětí je významný i postoj ke škole a studijní výsledky);
- funkčnost manželského systému (emocionální bilance, existence sdílených zájmů, dlouhodobé konflikty a způsob jejich řešení);
- vztahy členů rodiny k širšímu příbuzenstvu;
- vztahy k institucím pro rodinu významným (místní úřady, zaměstnavatelé rodičů, školy atd.);
- jiné významné sociální vazby členů rodiny (sousedé, přátelé, zájmové kluby apod.);
- zaměstnání rodičů, jeho perspektiva, pracovní spokojenost;
- materiální zdroje, které má rodina k dispozici, a způsob rozhodování o nich;
- styl komunikace.